

УДК 811.161.3

МІЖКУЛЬТУРНАЯ КАМУНІКАЦЫЯ ВА ЎМОВАХ ГЛАБАЛІЗАЦЫІ: ЛІНГВІСТЫЧНЫ АСПЕКТ

Давыдава Галіна Міхайлаўна
старшы выкладчык
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Мінск, Рэспубліка Беларусь

CROSS CULTURAL COMMUNICATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: LINGUISTIC ASPECT

Davidova Galina
Senior Teacher
Belarusian State University
Minsk, Republic of Belarus

Анатацыя: Называюцца асноўныя фактары, якія вызначаюць асаблівасці міжкультурнай камунікацыі ва ўмовах глабалізацыі, разглядаецца сувязь паміж лінгвістычнай сітуацыяй на Беларусі, асаблівасцямі нацыянальнага менталітэту і неабходнасцю існавання ў сучаснай міжкультурнай рэчаіснасці.

Abstract: The article under consideration deals with the main factors which define the peculiarities of cross cultural communication in the context of globalization. It considers the connection between linguistic

situation in Belarus, peculiarities of national mentality and the necessity of existence in modern intercultural reality.

Ключавыя словы: міжкультурная камунікацыя і яе асаблівасці; функцыянаванне беларускай і рускай моў; нацыянальны менталітэт беларусаў.

Keywords: cross cultural communication and its peculiarities; functioning of Belarusian and Russian languages; the national mentality of the Belarusians.

Актуальныя ў жыцці сучаснага грамадства працэсы глабалізацыі і міжкультурнай камунікацыі непарыўна звязаны адзін з другім. З аднаго боку, сучасныя транспартныя сістэмы і сістэмы перадачы дадзеных, найперш інтэрнэт, а таксама тэлебачанне, радыё, тэлефонная сувязь і іншыя тэхнічныя сродкі дазваляюць людзям уступаць у зносіны без абмежаванняў па часе і геаграфічным месцазнаходжанні. З другога боку, як узрастанне мабільнасці асобных індывідаў, так і маштабныя міграцыйныя працэсы, што закранаюць цэлыя народы і краіны, таксама непазбежна прыводзяць да павелічэння міжкультурных кантактаў. У такіх умовах асаблівую важнасць набывае гатоўнасць і ўменне весці міжкультурную камунікацыю, без чаго немагчыма ўявіць сабе цывілізаванае грамадства. У адваротным выпадку паміж прадстаўнікамі розных культур узнікае непаразуменне і як вынік – розныя канфлікты, што замінаюць рэалізацыі мадэлі талерантнага грамадства.

Сярод фактараў, якія вызначаюць асаблівасці міжкультурнай камунікацыі ва ўмовах глабалізацыі, беларуская даследчыца Г. І. Басавы, са спасылкай на працу Р. К. Тангалычавай «Теории и кейсы межкультурной коммуникации в условиях глобализации» (2012), вылучае наступныя:

- змяненне канцэпцыі прасторы і часу;
- рост культурнага ўзаемадзеяння;
- з'яўленне новых суб'ектаў (актараў) транснацыянальных сувязей;
- павелічэнне ўзаемазалежнасці і ўзаемаўплыву розных культур;
- пашырэнне і размыванне (рэлятывізацыя) ідэнтычнасці чалавека [1, с. 7].

Ва ўмовах сучаснай Беларусі можна назіраць праяўленне ўсіх названых фактараў, што вызначаюць асаблівасці міжкультурнай камунікацыі. Асобна адзначым два апошнія, як, на наш погляд, найбольш важныя ў лінгвістычным аспекце.

Рост узаемазалежнасці і ўзаемаўплыву розных культур, па словах Г.І. Басавай, «грунтуецца на трох асноўных прыкметах: выпрацоўцы калектыўнага (глабальнага) мыслення, росце мультыкультурнай дасведчанасці, з'яўленні рэфлексіўных сацыяльных актараў» [1, с. 10], а прыналежнасць чалавека да той ці іншай культуры аказваецца размытай пры супастаўленні з іншымі культурамі. «Падобнае супастаўленне дазваляе пераацэньваць наша ўласнае культурнае асяроддзе. Мы вымушаны прымаць рашэнні, звязаныя з іншымі культурамі, паколькі яны ўваходзяць у наша жыццё і становяцца яго часткай», — піша даследчыца [1, с. 10].

У сітуацыі культурнай размытасці, назавём яе так, для часткі грамадства мова перастае выступаць сродкам нацыянальнай і культурнай ідэнтычнасці, што асабліва трывожыць у выпадку беларускай сітуацыі. Як вядома, паводле перапісу насельніцтва Рэспублікі Беларусь, які праводзіўся ў 2009 годзе, беларускую мову назвалі роднай 4 841 319 беларусаў, рускую мову назвалі роднай 2 943 817 беларусаў, пры гэтым толькі 2 073 853 беларусаў выкарыстоўваюць беларускую мову ў побытавых зносінах, а 5 551 527 беларусаў з такімі ж мэтамі выкарыстоўваюць рускую мову [5, табл. 5.11 «Распространение в Республике Беларусь и областях белорусского и русского языков»]. Пра дынаміку працэсаў, звязаных з функцыянаваннем беларускай і рускай моў у краіне, можна будзе гаварыць больш абгрунтавана пасля правядзення чарговага перапісу насельніцтва, які адбудзецца ўвосень гэтага года. Але відавочна, што працяглае суіснаванне беларускай і рускай культур і моў моцна ўплывае на выбар мовы паўсядзённых зносін, пры гэтым беларуская мова большасцю этнічных беларусаў успрымаецца як родная, аднак, разам з тым, значная частка этнічных беларусаў роднай мовай лічыць адну мову і гэта мова – руская.

Праблема выбару роднай мовы, мовы паўсядзённых зносін самым цесным чынам звязана з нацыянальнай і культурнай самаідэнтыфікацыяй чалавека і, адпаведна, з нацыянальным менталітэтам. Напрыклад, расійскі даследчык М. М. Губанаў, аўтар манаграфіі «Формирование, развитие и функционирование менталитета в обществе» (2014), фармулюе дзевяць заканамернасцей фарміравання і функцыянавання менталітэту ў грамадстве, у склад якіх уключаны і наступны: закон абумоўленасці менталітэтам спецыфічнага характару актыўнасці суб'екта – яго ўспрыняцця, мыслення, маўлення і дзейнасці [2, с. 208]. Такім чынам, маўленчая дзейнасць чалавека з'яўляецца вынікам яго нацыянальнай і культурнай самаідэнтыфікацыі, якія ва ўмовах глабалізацыі і міжкультурнай рэчаіснасці аказваюцца размытымі.

Вывучэнне нацыянальнага менталітэту беларусаў, прадстаўленае ў працах такіх даследчыкаў, як В. Беякова, І. Бусько,

Н. Глыбоўская, Э. Дубянецкі, Ч. Кірвель, У. Конан, А. Мельнікаў, Д. Фурман, Ю. Чарняўская і інш., дазваляе скласці «партэрэт беларуса». Набор уласцівых яму характарыстык сведчыць пра гатоўнасць да міжкультурнай камунікацыі, цярпімасць у адносінах да іншых культурных традыцый і іх прадстаўнікоў. Так, напрыклад, у манаграфіі В. В. Кірыенкі дамінуючымі характарыстыкамі ў аўтапартрэце беларусаў названы гасціннасць, працавітасць, цеплыня і сардэчнасць у зносінах паміж людзьмі, сумленнасць і спачуванне, талерантнасць, калектывізм; сярэднявыражанымі характарыстыкамі з'яўляюцца імкненне да павольных, паступовых змен у грамадстве, патрыятызм, павага малодшых да старэйшых і клопат старэйшых пра малодшых, павага да традыцый, іх перайманне, сузіральнасць, летуценнасць, адчуванне локця, імкненне дапамагаць прадстаўнікам сваёй нацыі, духоўнасць; слабавыражанымі названы імкненне да асабістай свабоды, незалежнасці, законапаслушэнства, абавязковаць, вернасць слову, прынятаму рашэнню, імкненне да хуткіх, радыкальных грамадскіх змен, дакладнасць, акуратнасць. прадпрымальнасць, разлік, спаборніцтва, канкурэнцыя [3, с. 155].

Аўтары выдання «Национальное самосознание и философия Беларуси» (2012) пішуць: «Не секрет, что в социальном характере белорусов нет выраженного чувства национального достоинства, чувства здорового национализма» і далей: «Такие ценности, как государство, история, язык, культура и связанные с ними традиции “в норме” являются ядром национальной самоидентификации социума. В нашем случае оно еще должно сформироваться» [4, с. 154–155].

Ва ўмовах імклівай глабалізацыі грамадства і звязанага з ёй міжкультурнага ўзаемадзеяння фарміраванне і само існаванне названых каштоўнасцей нацыянальнай самаідэнтыфікацыі беларусаў можа аказацца вельмі няпростым. Гаворачы пра сувязь нацыянальнага менталітэту і нацыянальнай мовы, дарэчы будзе ўзгадаць і пра два законы, названыя ў даследаванні М. М. Губанава: закон павелічэння ролі менталітэту ў грамадстве пры пераходзе ад індустрыяльнай цывілізацыі да інфармацыйнай і закон мірнага суіснавання розных этнасаў: наяўнасць для этнасаў, якія ўзаемадзейнічаюць, канструктыўных ментальных падабенстваў і канструктыўных адрозненняў і талерантнасць у адносінах да дэструктыўных адрозненняў і падабенстваў [2, с. 208]. Вылучаныя даследчыкам заканамернасці з'яўляюцца ўніверсальнымі, праяўляюцца і ў сучасным беларускім грамадстве, якому неабходна памятаць словы, выказаныя Францішкам Багушэвічам у прадмове да яго першага паэтычнага зборніка «Дудка беларуская» яшчэ ў 1891 годзе: «Ці ж ужо нам канечне толькі на чужой мове чытаць і пісаць можна? Яно добра, а нават і трэба знаць суседскую мову, але найперш трэба знаць сваю». На пачатку XXI стагоддзя, у сітуацыі міжкуль-

турнай камунікацыі ва ўмовах глабалізацыі гэтыя словы пісьменніка набываюць новае сэнсавое адценне, аднак маюць не меншую актуальнасць, чым у канцы XIX стагоддзя.

Спіс літаратуры

1. Басава, Г. І. Міжкультурная камунікацыя : вучэб.–метадапам. / Г. І. Басава ; пад рэд. Л. Д. Сіньковай. – Мінск : БДУ, 2015. – 247 с. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/148276>. – Дата доступу: 24.02.2019.
2. Губанов, Н. Н. Формирование, развитие и функционирование менталитета в обществе / Н. Н. Губанов. – Москва : Этносоциум, 2014. – 214 с.
3. Кириенко, В. В. Белорусская ментальность: истоки, современность, перспективы / В. В. Кириенко. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2009. – 319 с.
4. Национальное самосознание и философия Беларуси : учеб.–метод. пособие / Г. И. Малыхина и др.; под ред. Г. И. Малыхиной и В. И. Миськевича. – Минск : БГУИР, 2012. – 170 с.
5. Перепись населения 2009 года [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/bazy-dannyh/baza-dannyh-po-statistike-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/>. – Дата доступу: 24.02.2019.